

RAQAMLI KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGNING ROLI

TERMIZ IQTISODIYOT VA SERVIS UNIVERSITETI

BOSHLANG'ICH TA'LIM 2-KURS TALABASI **ZULFIQOROVA OZODA**

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim tizimida raqamli kompetensiyalarni shakllantirish zaruriyati, ularning mazmuni va ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, o'qituvchining raqamli savodxonligi, AKTdan foydalanish madaniyati hamda raqamli ta'lim muhitini tashkil etishdagi roli yoritilgan. Maqolada raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishda interfaol usullar, innovatsion texnologiyalar va uzluksiz o'qitishning o'рни haqida so'z yuritiladi.

Tayanch so'zlar: raqamli kompetensiya, axborot texnologiyalari, raqamli savodxonlik, pedagogik innovatsiya, masofaviy ta'lim, media madaniyat, o'qituvchi roli, AKT, zamonaviy ta'lim, axborot xavfsizligi.

Kirish

XXI asrda jamiyat taraqqiyoti axborot va raqamli texnologiyalarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Raqamli muhit inson faoliyatining barcha sohalarini qamrab olgan bo'lib, ta'lim tizimi ham bundan mustasno emas. Bugungi kunda o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki raqamli kompetensiyalarga ega bo'lgan, axborot oqimini boshqara oladigan, zamonaviy texnologiyalarni o'quv jarayoniga samarali tatbiq eta oladigan shaxs bo'lishi talab etiladi. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi, "Ta'limda raqamli texnologiyalarni joriy etish" dasturlari orqali raqamli ta'lim muhitini kengaytirish, o'qituvchilarning raqamli madaniyatini oshirish yo'nalishida muhim ishlar amalga oshirilmoqda. Shu nuqtai nazardan pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini shakllantirish — zamonaviy ta'lim sifatini oshirishning muhim omilidir.

Asosiy qism

1. Raqamli kompetensiya tushunchasi va uning ahamiyati

Raqamli kompetensiya — bu shaxsning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) ongli, xavfsiz va samarali foydalanish ko‘nikmalarini o‘z ichiga oluvchi majmua bo‘lib, zamonaviy jamiyatda raqobatbardosh bo‘lishning asosiy shartidir.

Yevropa Ittifoqi tomonidan ishlab chiqilgan DigComp Framework konsepsiyasiga ko‘ra, raqamli kompetensiya quyidagi besh asosiy komponentdan iborat:

1. Axborot bilan ishlash (qidirish, tahlil qilish, baholash, saqlash);
2. Kommunikatsiya va hamkorlik (raqamli muhitda muloqot va axborot almashish);
3. Raqamli kontent yaratish (matn, grafika, video, dasturiy mahsulotlar);
4. Xavfsizlik (ma’lumotlarni himoya qilish, shaxsiy axborot xavfsizligi);
5. Muammolarni hal etish (texnik vositalarni ijodiy va maqsadli qo‘llash).

Ta’lim tizimida ushbu kompetensiyalarni o‘qituvchi orqali o‘quvchilarga singdirish muhim. Chunki pedagog raqamli muhitda o‘quv jarayonini tashkil etuvchi, boshqaruvchi va yo‘naltiruvchi shaxs hisoblanadi.

2. Pedagogning raqamli kompetensiyalarni shakllantirishdagi o‘rni

Pedagog — raqamli ta’lim muhitining markaziy figurasi. U o‘quvchilarda texnik vositalardan to‘g‘ri foydalanish, axborotni tahlil qilish, tanqidiy fikrlash va raqamli madaniyatni shakllantirish uchun zarur sharoit yaratadi.

Pedagogning asosiy rollari quyidagilardir:

Yo‘naltiruvchi — o‘quvchilarga raqamli vositalardan maqsadga muvofiq foydalanish yo‘l-yo‘riqlarini ko‘rsatadi.

Tashkilotchi — raqamli ta’lim muhitini yaratadi va uni boshqaradi.

Maslahatchi — axborot manbalarini tahlil qilish, ishonchliligini aniqlash bo‘yicha yordam beradi.

Innovator — yangi raqamli texnologiyalarni o‘quv jarayoniga tatbiq etadi.

Axborot xavfsizligi himoyachisi — o‘quvchilarga internet madaniyati va kiberxavfsizlik qoidalarini o‘rgatadi.

Shu boisdan raqamli kompetent pedagog — zamonaviy ta’lim sifatining kafolatidir.

3. Pedagogning raqamli savodxonligi: asosiy tarkibiy qismlar

Raqamli savodxonlik — pedagogik kompetensiyaning ajralmas qismi bo‘lib, u quyidagi tarkibiy qismlarni o‘z ichiga oladi:

1. Texnologik savodxonlik – kompyuter, planshet, interaktiv doska, platformalar (Google Classroom, Moodle, Zoom, Teams va b.) bilan ishlash.

2. Axborot madaniyati – ishonchli manbalarni tanlash, plagiatdan saqlanish, intellektual mulkni hurmat qilish.

3. Media savodxonlik – ommaviy axborot vositalarini tahlil qilish, axborot manipulyatsiyasini aniqlash.

4. Kommunikativ kompetensiya – raqamli vositalar orqali o‘quvchilar bilan samarali muloqot olib borish.

5. Ijodiy kompetensiya – o‘quv jarayonida raqamli kontent (taqdimot, video dars, interaktiv test) yaratish.

6. Axborot xavfsizligi madaniyati – parollarni himoya qilish, shaxsiy ma’lumotlarni ehtiyot qilish.

Mazkur elementlar uyg‘unligi pedagogning raqamli kompetensiyasini mustahkamlaydi va uni yangi avlod o‘qituvchisi darajasiga olib chiqadi.

4. Raqamli kompetensiyalarni shakllantirishda pedagogik texnologiyalar

Pedagog o‘quvchilarda raqamli ko‘nikmalarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llashi zarur. Quyidagilar shular jumlasidandir:

Interfaol metodlar: “Blits so‘rov”, “Klaster”, “Aqliy hujum” kabi usullarni onlayn muhitda qo‘llash.

Loyiha asosida o‘qitish: o‘quvchilarni real raqamli muammolarni hal etishga jalb qilish.

Gamifikatsiya (o‘yin elementlari asosidagi ta’lim): motivatsiyani oshiradi va ijodkorlikni rivojlantiradi.

Masofaviy va aralash ta’lim: o‘quv jarayonini platformalar orqali tashkil etish.

Bulutli texnologiyalar: Google Drive, OneDrive, Canva, Kahoot kabi vositalardan foydalanish.

Bu texnologiyalar yordamida pedagog o‘quvchilarni nafaqat bilim bilan, balki raqamli tafakkur, mas’uliyat va hamkorlik madaniyati bilan ham qurollantiradi.

5. Raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishdagi muammolar va ularni hal etish yo‘llari

Hozirgi kunda raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishda bir qator muammolar mavjud:

1. Texnik bazaning yetishmasligi – ayrim maktablarda internet tezligi yoki texnik vositalar cheklangan.

2. Pedagoglarning AKT bo‘yicha malakasi pastligi – yangi platformalar bilan ishlash tajribasi yetarli emas.

3. O‘quvchilarning raqamli madaniyati sustligi – ijtimoiy tarmoqlarda vaqtni samarasiz o‘tkazish, manbalardan to‘g‘ri foydalanmaslik.

4. Axborot xavfsizligi xatarlarining ortishi – soxta ma’lumotlar, kiberta’sir, plagiat holatlari.

Muammolarni hal etish yo‘llari:

O‘qituvchilar uchun muntazam AKT bo‘yicha malaka oshirish kurslari tashkil etish;

Raqamli laboratoriyalar va “Media markazlar”ni maktablarda yaratish;

O‘quvchilarni raqamli madaniyat asoslari bilan tanishtiruvchi darslar kiritish;

Raqamli resurslardan foydalanish etikasini o‘rgatish;

Raqamli platformalarni integratsiya qilish — masalan, Yagona elektron ta’lim tizimi (YETT) orqali barcha fanlarni birlashtirish.

6. Pedagogning uzluksiz o‘z-o‘zini rivojlantirish zarurati

Raqamli kompetensiyalarni shakllantirish bir martalik jarayon emas. Texnologiyalar tez yangilanayotgan davrda o‘qituvchi doimo o‘z ustida ishlashi, yangi platformalarni o‘rganishi, onlayn kurslarda ishtirok etishi kerak.

Masalan:

Coursera, EdX, FutureLearn kabi xalqaro onlayn platformalarda bepul malaka oshirish kurslari mavjud;

O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tomonidan “Raqamli o‘qituvchi” dasturi orqali o‘qituvchilarning AKT bo‘yicha ko‘nikmalari oshirilmoqda.

Uzliksiz ta’lim — pedagogning raqamli savodxonligini doimiy yangilab turuvchi kuchli vosita hisoblanadi.

Xulosa

Raqamli kompetensiyalarni shakllantirish — bugungi ta’lim tizimining strategik maqsadlaridan biridir. Ushbu jarayonda pedagogning roli beqiyosdir. Chunki aynan o‘qituvchi o‘quvchilarni raqamli dunyoga tayyorlaydi, ularda axborot bilan ishlash madaniyatini, tanqidiy fikrlashni, ijodkorlikni va axborot xavfsizligi mas’uliyatini shakllantiradi.

Raqamli kompetensiyalarga ega pedagog — bu o‘z ustida ishlaydigan, yangilikka ochiq, raqamli madaniyatni targ‘ib qiluvchi zamonaviy o‘qituvchidir. Shunday pedagoglarga ta’limni innovatsion, interfaol va samarali yo‘lga qo‘ya oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi farmoni, 2020-yil.
2. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers (ICT-CFT). – Paris, 2018.
3. Ziyamuhamedov B., Abduqodirov A. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2021.
4. Hasanboeva O. Raqamli ta’lim jarayonida o‘qituvchi faoliyati. – Toshkent: TDPU, 2023.
5. Qodirova F.M. Innovatsion pedagogika va AKT. – Toshkent: O‘qituvchi, 2022.
6. European Commission. Digital Competence Framework for Educators (DigCompEdu). – Brussels, 2020.
7. Rasulov B. Ta’limda raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish masalalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2024